

Het puntermaken

Een 16 mm zwart-wit film van Gait Berk, met steun van de Vrienden aangekocht door het Zuiderzeemuseum.

Wie zich in dit stadium van de 'industriële revolutie' met volkskunde bezig houdt, bevindt zich in een voortdurend dilemma inzake het onderwerp dat hij zal aanvaarden. Terwijl hij het ene bestudeert, lossen tien andere mogelijkheden op in de 'damp van de consumptiemaatschappij'. Wie de beschouwing omtrent een onderwerp moet uitstellen houdt zijn hart vast of er over een paar jaar nog wel iets van bestaat; of liever, hij zou dat behoren te doen, want in de regel realiseert hij zich niet hoe snel de omwenteling zich voltrekt. Al vele jaren liep ik rond met plannen om het bouwen van een punter op film vast te leggen. Daar zoiets een tamelijk duur en tijdrovend werk is, kon met dit project pas in 1974 een begin worden gemaakt. Toen stond ik toch nog verbaasd: enerzijds over de hardnekkigheid waarmee bepaalde tradities zich handhaven, anderzijds over het tempo waarin sommige werkmethoden zich wijzigen. Hoewel aan het principe van de punterbouw weinig te veranderen valt, worden sinds kort werkzaamheden als zagen en schaven grotendeels met lichte machientjes uitgevoerd.

In de film is geen enkele poging gedaan 'voor-oorlogse' omstandigheden te creëren of thans gangbare moderniteiten te verbloemen. We hebben gezegd: dit is 1974 en we hebben gewoon gefilmd wat de verschijningsvorm van de traditie was anno 1974. Als gezegd, de oerprincipes van de punterbouw zijn niet of nauwelijks te veranderen en het ging in de eerste plaats om deze principes. (Door de duurte van materiaal en arbeid is trouwens het gevaar niet denkbeeldig, dat de punterbouw op zichzelf onmogelijk wordt.)

Niemand weet hoe oud de in de punterbouw toegepaste werkmethoden precies zijn en het is hier niet de plaats daarover te theoretiseren. Men kan gevoelig aannemen dat deze van ver voor de jaartelling stammen; enkele wezenskenmerken van de punterbouw treft men al aan bij de uit de Romeinse tijd daterende schepen, die niet lang geleden bij Zwammerdam zijn opgegraven. Niet los hiervan staat het feit, dat de punter behoort tot de zeer weinige scheepstypen die nog 'in de zak' worden gebouwd. Daar wordt mee bedoeld, dat pas spanten worden aangebracht nadat stevens en scheepswand zijn opgericht. Dit komt in Nederland nog slechts voor bij enkele kleine typen bootjes.

Giethoorn heeft tenminste al gedurende enkele eeuwen een prominente rol gespeeld als bakermat van punters. En nog altijd zijn er in dit waterrijke dorp twee werven, waar deze scheepjes worden gebouwd. Dit betreft dan niet de zogenoemde 'boerenpunters', die hier vroeger als bedrijfsvaartuigen werden benut, maar de zeilpunters voor de recreatie. Dit soort schepen is geïnspireerd op de vroegere 'grote punters', die in de Zuiderzeevisserij werden gebruikt. Deze waren met hun lengte van ruim 7 m wel drie voet langer dan de Gieterse punters terwijl ze ook veel hogere boeisels hadden. Daar ze zeer geschikt zijn voor de zeilsport, worden ze tegenwoordig weer regelmatig afgeleverd. Voor het filmen zijn ze echter minder geschikt, daar ze de timmerschuur te veel vullen. De cameraman heeft derhalve geen ruimte om overzicht over de bouw te krijgen. Gelukkig worden er ook kleinere modellen zeepunters gebouwd, zoals de zogenoemde 'Tussenpunter' die tennaastebij de afmetingen heeft van de vroegere Grafhorster punter van 6,5 m. Besloten werd het maken van zo'n punter te filmen en wel bij de gebroeders Schreur in Giethoorn-centrum. Bij de opnamen werd er naar gestreefd de bouw zoveel mogelijk op de voet te volgen. In uiterste consequentie zou dat uitlopen op een film met een vertoningsduur van ruim twee weken... Doch wij huldigden niet de opvatting dat montage de handeling vervalst: veel details in de bewerkingen werden ter verduidelijking in close-up ingelast. Bij de montage pasten wij een nieuwigheid toe: dikwijls ziet men onmiddellijk na een bepaalde handeling het resultaat er van, zonder dat de betrokken puntermaker eerst zijn gereedschap moet wegleggen of uit het beeld moet lopen. Deze aanpak werkt verhelderend en tijdsbesparend. Zodoende kan in ruim vijftig minuten een tamelijk volledig beeld van 'Het Puntermaken' worden gegeven. Absolute volledigheid zal altijd wel een illusie blijven, terwijl zowel de kas van de filmer als het incasserings-

vermogen van de toeschouwer hun grenzen hebben. Aan de punterbouw gaat in de film een inleiding vooraf, waarin we een Gieterse punter zien varen, geboomd door ondergetekende en gefilmd door cameraman Jaap de Jonge. Naar behoefte hebben wij ook nog in 1975 en 1976 aanvullende close-ups opgenomen; de eindmontage vond plaats in 1977 met adviezen van Kees Hin.

Dat de produktie zoveel tijd in beslag nam vindt zijn oorzaak in de verhoudingsgewijs bescheiden middelen, waarmee de film gerealiseerd moest worden. Wij hopen echter tevens te bewijzen, dat een goed document ook op sobere wijze tot stand kan komen. Zo werd voor het geluid volstaan met commentaar; geluidseffecten dragen hier niets nieuws bij en muziek is in dezen een vreemd culturelement. De film is dus geheel in punterstijl: met eenvoudige scheepjes eenvoudige varen.

Gait L. Berk

Deze film wordt op de Jaarvergadering van de Vereniging Vrienden gedraaid.

Openingsbeeld van de film over het puntermaken. Gait Berk vaart 'op de boom' naar de werf van de Gebroeders Schreur.
Onder: In de timmerschuur. De 'zieden' worden zonder spanten tegen vlak en stevens aangebracht.